

přece setkávají s těžce nemocnými a umírajícími. Najdou v ní mnoho kvalitních poučení a rad, stejně tak jako i praktických doporučení (mimořádně cenný oddíl věnovaný terminální fázi onemocnění – umírání: rozpoznání tohoto stavu a doporučení přístupů k umírajícímu; informace o tom, jak postupovat při zařizování služeb zdravotně-sociální péče a finanční podpory; informace pozůstalým, týkající se pohřbu, vdovských důchodů a podobně). Kniha čtenáři pravděpodobně také připomene (i když ne explicitně), že i on sám je člověkem smrtelným a že by neměl přesehnout ono neustále znějící *memento mori*. Je třeba si vyřešit svůj vlastní vztah k utrpení a ke smrti. Jedině tak se totiž můžeme stát skutečnou oporou těžce nemocnému a umírajícímu. A kromě toho náš vlastní život bude obohacen o nové dimenze. Strach ze smrti bude otcen snahou o život lepší a odpovědnější.

M. MUNZAROVÁ

- * Ondřej Sláma, Ladislav Kabelka, Jiří Vorlíček et al. Praha: Galén, 2007, 362 s.

Antonín Bartoněk: Dialekty klasické řečtiny

Přední světový grecista, prof. Antonín Bartoněk ve své poslední monografii *Dialekty klasické řečtiny*, kterou vydala Masarykova univerzita v roce 2009, shrnuje problematiku řeckých dialektů poprvé pro české čtenáře. Práce, v rozsahu 300 stran, je rozdělena do 15 kapitol, a dovedena od starověkých prvopočátků a jazykové situace v době mykénské až do období helénistického. Shrnuje i výklady o vzniku řecké abecedy, o nářečních rozdílech v řeckém hláskosloví, o skloňování a časování, o etnickém a nářečním charakteru řeckých kolonizačních oblastí, o různých typech předhelénistické koiné i vzniku koiné helénistické a nakonec o hlavních nářečích starořeckých literárních žánrů.

Jak byly vůbec řecké dialekty zkoumány? Na to odpovídá 1. kapitola, kde autor podává chronologickou analýzu. Dějiny zkoumání řeckých dialektů rozděluje do několika fází:

období registrující, přehodnocující, mykénologické, chronologické a shrnující.

Co ale bylo před mykénštinou? Tomu je věnována 2. kapitola. Je nastíněna raná řečtina v chronologické dimenzi, závěrečné části kapitoly jsou věnovány substrátovým mediteránním slovům a adstrátovým semitismům.

V práci se rozebírají raná egejská písma. Pokud jde o písma krétská a mykénská, nejstarší egejský písemný systém patří do okruhu krétského hieroglyfického písma. Autor popisuje výsledky pokusů o rozluštění písma typu A a věnuje se minojské krétsštině. Dále provádí statistický rozbor nápisů neřeckých a zmiňuje záhadný disk z Faistu se zvláštním egejským písemným systémem, ojedinělým dokladem staroegejské epigrafiky. Rozebrána jsou též písma kyperská.

Co je, kde a kdy vzniklo lineární písmo B? Na to odpovídají další kapitoly. Když Ventris v roce 1952 toto písmo rozluštil, vyšlo najevo, že se pod ním skrývá řecký dialekt v leccems podobný řečtině Homérově a spřízněný s řeckými dialekty arkadokyperskými. Autor shrnuje rozdíly mezi využitím a funkcí lineárních písem A a B.

Detailně se popisuje systém lineárního písma B. Obsahuje fakultativní ideogramy věcné a kvantitativní, sylabogramy pro 90 znaků a příležitostně pomocné znaky. Dále jsou popsána ortografická pravidla.

Zvláštní kapitola pojednává o mykénštině jako dialektu staré řečtiny. Autor zde odkazuje na svou publikaci *Handbuch des mykenischen Griechisch*, Heidelberg 2003, jakousi encyklopedii mykénské řečtiny, ve zkrácené české verzi pod názvem *Písmo a jazyk mykénské řečtiny*, Brno 2007. Podává stručný nástin hláskosloví, tvarosloví, skladby, sémantiky, slovní zásoby a etymologie mykénštiny, pozornost věnuje jejímu zařazení do komplexu raného řeckého jazykového vývoje, mykénštině jako řeckému nářečí.

Jedna z kapitol je věnována postmykénské řečtině tzv. temných staletí. I historiky budou jistě zajímat migrační posuny po destrukci mykénských paláců. V jejich důsledku došlo k rozsáhlému nářečním členění ve všech čtyřech nářečních skupinách (iónské, aiolské, achájské a též dórské). Dozvídáme se, že významně zamíchali kartami Dórové. Autor shrnuje důležité lingvistické jevy vyvolané mi-

gračními posuny řeckého obyvatelstva v době postmykénské a uvádí schéma přeměny raně řeckého pětifonémového subsystému dlouhých vokálů na sedmifonémový. Velkou předností Bartoňkovy práce je, že při analýze sledovaných jevů spojuje synchronické a diachronické metodické přístupy.

Dále se dozvídáme, jaká byla cesta ke vzniku alfabety. Řekové si ji vytvořili na základě písma starých Foiničanů, kteří žili na pobřeží dnešního Libanonu a Sýrie. Jsme poučeni, že chceme-li pochopit adaptaci foinické abecedy pro potřeby řeckého jazyka, musíme se vrátit o více než 1000 let do minulosti, kdy se teprve utvářely podmínky pro vznik plnohodnotného hláskového písma v oblasti Blízkého Východu, ba ještě hlouběji do minulosti k vlastním počátkům písma do Mezopotámie konce 4. tisíciletí př.n.l., ke klínopisu a k egyptským hieroglyfům od začátku 3. tisíciletí př.n.l. Násťin vývoje semitských hláskových písem a foinických abeced přivedl autora k originálnímu postupu, když si položil pět otázek: Kdy, kde, jak, čím a za jakých okolností vznikla řecká abeceda?

Cenná je kapitola o vývoji raných řeckých hláskových systémů. V komplexu postmykénských inovací některé zasahují celý řecký svět (např. disimilace aspirátů), jiné se uskutečňují v různých dialektech a v různé době (např. odstraňování fonému ω). Výrazná je transformace v dlouhovokálickém subsystému, která se v 2. pol. 20. stol. stala jednou z hybných pák bouřlivého rozvoje řecké dialektologie.

Další kapitola je pro ty, kteří si rádi zopakují starořeckou mluvnici. Podává vybrané partičky ze jmenné a slovesné paradigmaticky řeckých dialektů. Jsou popsány hlavní funkce indoevropských pádů, řecké deklinace, řecké slovesné přípony, a dále tu máme vybrané kapitoly z řecké slovesné morfologie.

V kapitole o klasifikaci klasických řeckých dialektů (teritoriálních) nacházíme souvislý přehled o nářečních poměrech v 1. pol. 1. tisíciletí př.n.l. Autor vychází z uznávaných čtyř základních nářečních skupin (arkadokyperské, iónskoattické, aiolské, dórské, resp. západořecké) a v jejich rámci sleduje všechny dialekty každé skupiny i jejich subdialekty. Kapitola o prehistorii, rané a klasické historii řeckých dialektů je uzavřena přehledem řeckých nářečí, jak se vydělila v době kolem r. 350 př.n.l.

Probrány jsou i řecké dialekty z kolonizačních oblastí, a to z hlediska chronologicko-teritoriálního, přičemž autor zevrubně přibližuje migrace z období temných staletí (12.-9. stol. př.n.l.) a kolonizační vlny v jednotlivých fázích archaického období (8./7.-6. stol. př.n.l. s přesahy do 5. století).

V kapitole nadepsané Periodizace vývoje řeckých dialektů nás autor opět uvádí do hluboké minulosti: celé časové rozpětí mezi léty 2000-700 se totiž jeví jako vývojová fáze zaplněná řadou raně řeckých jazykových jevů. Pomocí nesporných hláskoslovných jevů autor rozčlenil předalfabetickou prehistorii a protohistorii řeckého jazyka do několika chronologických úseků.

Další kapitola pojednává o vzájemné integraci starořeckých dialektů a vzniku nadnářečních útvarů. Dočítáme se, že kolem 1400 př.n.l. začal do vzájemných vztahů v tehdy už vytvořených základních nářečních skupinách pronikat integrační vliv tzv. mykénské řečtiny – první řecké koiné. Rozvíjela se 200 let a po zničení mykénské civilizace kolem 1200 př.n.l. náhle vyšla z užívání. Koiné vycházela z attičtiny s určitou iónskou příměsí. Rychle překryla regionální řecké dialekty. Určitou její variantou je i jazyk Nového zákona. Stala se základem byzantské řečtiny a posléze moderního řeckého jazyka. Dozvídáme se, že v počáteční vývojové fázi hellénistického období vznikaly i dórsky zbarvené nadnářeční formace.

V závěrečné kapitole se pojednává o řeckých literárních dialektech. Do začátku makedonské nadvlády neexistovala v řeckém světě žádná centrální politická moc, a tudíž ani jednotná spisovná řečtina. Literární skladby se začaly skládat v místním dialektu, a ten pak volili bez ohledu na etnický původ i další autoři stejného žánru. Nářeční ráz žánru se neměnil. Autor se podrobně věnuje hérojskému jazyku homérské epiky, ale i dalším literárním oblastem, jako jsou raná epická díla (psána s iónským nářečním odstínem), řecká sólová lyrika s aiolskými počátky a lyrika sborová, která je záležitostí dórskou. Dále je pojednáno o jazyku attického dramatu, iónské próze, klasické attické próze i o odborné dórské próze. A po ovládnutí Blízkého východu Alexandrem Velikým se na řecko-makedonských základech zformovala jednotná hellénistická kultura

a s ní i helénistická koiné, attičtina jako *koiné dialektos* („obecný jazyk“). Autor uvádí jazykové zvláštnosti helénistické koiné. Jde o tendence, které směřovaly k hovorovosti a jsou patrné v rané křesťanské literatuře, zejména ve spisech Nového zákona.

Velmi cenná z badatelského hlediska je i bibliografie čítající 634 položek. Představuje kompletní rešerši pokrývající celosvětovou literaturu o starofeckých nářečích. V publikaci jsou četné obrázky znázorňující různá písma a v *appendixu* vybrané alfabatické nápisy. Příručka o starofeckých dialektech se jistě stane základním zdrojem informací všem českým grécistům, jakýmiś vademecum i pro začínající badatele – grécisty.

A. ŽÁKOVÁ

Danuše Kšicová: Od moderny k avantgardě (rusko-české paralely)*

Stále agilní profesorka Filozofické fakulty v Brně Danuše Kšicová (v lednu 2008 např. přednášela v rámci Teatrologické společnosti na jedno z témat uvedeně publikace) vydala soubor studií věnovaný problematice složitých proměn, probíhajících na přelomu 19. a 20. století v ruské próze, dramatice, poezii, v divadle i výtvarném umění. Monografie je výsledkem autorčina dlouholetého úsilí a mnoha studijních pobytů v zahraničí, zejména v Rusku a Francii. Navazuje na některé její předchozí práce, především na knihu *Secese. Slovo a tvar* (1998).

Publikace obsahuje celkem šest oddílů. V úvodním se autorka zabývá estetikou moderny a avantgardy; ve druhém se věnuje próze (např. I. S. Turgeněv a F. M. Dostojevskij jako předchůdci moderny, italská renaissance v díle D. S. Merežkovského, jeho romány a zejména dramata, dotýká se díla V. J. Brjusova a A. Remizova). V této části je i studie věnovaná poetice českého humoru, a to konkrétně tvorbě J. Haška, K. Čapka a B. Hrabala. Zájem autorky o D. S. Merežkovského vyústil do překladu jeho méně

známého dramatu Pavel I., které s velkým úspěchem pod názvem *Smrt Pavla I.* uvedlo v listopadu 2007 Městské divadlo Brno.

Třetí oddíl se zabývá tvarem a slovem v moderně, konkrétně (z podnětu umělecké sbírky Sergeje Hraběte) impresionismem a secesí v obrazech a básních.

Drama a divadlo za moderny a avantgardy – to je název části čtvrté. Zde se mj. srovnává dramatika H. Ibsena a A. P. Čechova, probírá ornitologická symbolika v jejich dramatech (téma zmíněné teatrologické přednášky), rozebírají dvě podoby Lermontovova Maškarního plesu, dramata M. Cvetajevové a ruská avantgardní groteska.

V pátém oddíle *Proměny poezie* najdeme kupř. studie o vztahu F. I. Tjutčeva a moderny, o poezii V. S. Solovjova, o hudebním principu ruské moderny, výtvarném umění v díle A. Bělého a o poetice poem M. Cvetajevové.

V závěrečné šesté části *Tvar a slovo* (Od moderny k avantgardě) se autorka zamýšlí nad tvorbou v Praze naturalizovaného malíře G. Musatova a nad vztahem mezi secesí a art deco – zajímavým estetickým fenoménem, který podle jejího názoru není dosud dostatečně zpracován.

Publikace D. Kšicové dále obsahuje anglické a ruské resumé, výběrovou bibliografii a zejména množství obrazových příloh, velmi kvalitně reprodukováných. Monografie zaujme šíří, obsažností a fundovaností zpracování jednotlivých témat. Autorčiny výzkumy potvrdily, že diferenciaci moderny a avantgardy vyvažuje příbuznost některých uměleckých postupů a jejich sepětí s předchozím literárním vývojem. Srovnání s díly současných autorů tuto kontinuitu podtrhuje a naznačuje, kde hledat odpovědi na aktuální otázky. Práci profesorky Danuše Kšicové je možno doporučit nejen odborné rusistické veřejnosti, ale i širší čtenářské obci.

J. KRÝSTÝNKOVÁ

* Brno: MU 2007. 516 s. (včetně 80 černobílých a 66 barevných obrazových příloh)